HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

UDK: 616.211-002:615.322

ALLERGIK RINITNI KOMPLEKS DAVOLASHDA MAHALLIY DORIVOR O‘SIMLIKLAR ASOSIDAGI FITOTERAPIYANING KLINIK-BIOKIMYOVIY ASOSLARI

MIRZAYEV MIRZAXID VAXIDOVICH
Andijon davlat tibbiyot instituti
Anatomiya va klinik anatomiya assistenti
O‘zbekiston, Andijon shahri, Otabekov ko‘chasi,
1-uy. Tel.: (0-374)223-94-60. E-mail: info@adti
doi:https://doi.org/10.5281/zenodo.23378278

Kalit so‘zlar: allergik rinit, kompleks davolash, fitoterapiya, mahalliy dorivor o‘simliklar, biologik faol moddalar, klinik samaradorlik, biokimyoviy ko‘rsatkichlar, yallig‘lanish, oksidativ stress, antioksidantlar

Rezyume: Ushbu maqolada allergik rinitni kompleks davolashda mahalliy dorivor o‘simliklar asosidagi fitoterapiyaning klinik-biokimyoviy jihatlari yoritilgan. Allergik rinitning rivojlanish mexanizmlari, yallig‘lanish jarayonlari, immunologik o‘zgarishlar va oksidativ stressning ahamiyati tahlil qilingan. Dorivor o‘simliklar tarkibidagi flavonoidlar, polifenollar va boshqa biologik faol birikmalarning ehtimoliy yallig‘lanishga qarshi hamda antioksidant xususiyatlariga e’tibor qaratilgan. Shuningdek, fitoterapiya samaradorligini baholashda klinik simptomlar, hayot sifati, laborator-biokimyoviy ko‘rsatkichlar va xavfsizlik mezonlaridan foydalanishning ahamiyati ko‘rib chiqilgan. Mahalliy dorivor o‘simliklar asosidagi preparatlarni allergik rinitni kompleks davolashda qo‘llash imkoniyatlarini ilmiy jihatdan asoslash uchun ularning tarkibini standartlashtirish va nazoratli klinik tadqiqotlar o‘tkazish zarurligi ta’kidlangan.

КЛИНИКО-БИОХИМИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФИТОТЕРАПИИ НА ОСНОВЕ МЕСТНЫХ ЛЕКАРСТВЕННЫХ РАСТЕНИЙ В КОМПЛЕКСНОМ ЛЕЧЕНИИ АЛЛЕРГИЧЕСКОГО РИНИТА

MIRZAYEV MIRZAXID VAXIDOVICH
Андижанский государственный медицинский институт
Ассистент кафедры анатомии и клинической анатомии
Узбекистон, Андижон, Ул. Атабеков 1 Тел:(0-374)223-94-60. E-mail: info@adti
doi:https://doi.org/10.5281/zenodo.23378278

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Ключевые слова: аллергический ринит, комплексное лечение, фитотерапия, местные лекарственные растения, биологически активные вещества, клиническая эффективность, биохимические показатели, воспаление, оксидативный стресс, антиоксиданты

Резюме: В данной статье рассматриваются клинико-биохимические аспекты фитотерапии на основе местных лекарственных растений в комплексном лечении аллергического ринита. Освещены основные механизмы развития аллергического ринита, роль воспалительных процессов, иммунологических изменений и оксидативного стресса в патогенезе заболевания. Особое внимание уделено потенциальным противовоспалительным и антиоксидантным свойствам флавоноидов, полифенолов и других биологически активных веществ, содержащихся в лекарственных растениях. Рассмотрено значение клинических симптомов, показателей качества жизни, лабораторно-биохимических параметров и критериев безопасности при оценке эффективности фитотерапии. Подчёркивается необходимость стандартизации состава препаратов на основе местных лекарственных растений и проведения контролируемых клинических исследований для научного обоснования возможности их применения в комплексном лечении аллергического ринита.

CLINICAL AND BIOCHEMICAL FOUNDATIONS OF PHYTOTHERAPY BASED ON LOCAL MEDICINAL PLANTS IN THE COMPREHENSIVE TREATMENT OF ALLERGIC

MIRZAYEV MIRZAXID VAXIDOVICH
Andijan State Medical Institute
Assistant Lecturer, Department of Anatomy and Clinical Anatomy
1 Otabekov St., Andijan, Uzbekistan. Tel.:(0-374)223-94-60. E-mail: info@adti
doi:https://doi.org/10.5281/zenodo.23378278

Keywords: allergic rhinitis, comprehensive treatment, phytotherapy, local medicinal plants, biologically active compounds, clinical efficacy, biochemical parameters, inflammation, oxidative stress, antioxidants.Abstract: This article examines the clinical and biochemical aspects of phytotherapy based on local medicinal plants in the comprehensive treatment of allergic rhinitis. The main mechanisms underlying the development of allergic rhinitis are discussed, with particular attention to the role of inflammatory processes, immunological changes, and oxidative stress in the pathogenesis of the disease. Special emphasis is placed on the potential anti-inflammatory and antioxidant properties of flavonoids, polyphenols, and other biologically active compounds found in medicinal plants. The importance of clinical symptoms, quality-of-life indicators, laboratory and biochemical parameters, and safety criteria in evaluating the effectiveness of phytotherapy is also considered. The article highlights the need to standardize preparations derived from local medicinal

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

plants and conduct controlled clinical trials to establish scientific evidence for their use as an adjunct to the comprehensive treatment of allergic rhinitis.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Kirish. Allergik rinit yuqori nafas yo‘llarining keng tarqalgan allergik kasalliklaridan biri bo‘lib, burun shilliq qavatining allergenlar ta’sirida yallig‘lanishi bilan tavsiflanadi. Kasallikning asosiy klinik belgilari aksirish, burun oqishi, burun bitishi va qichishishdan iborat. Allergik rinit bemorlarning uyqu sifati, kundalik faolligi, mehnat qobiliyati va umumiy hayot sifatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Kasallik patogenezida immunoglobulin E (IgE) bilan bog‘liq immun javob, semiz hujayralardan gistamin ajralishi, eozinofillar faollashuvi va yallig‘lanish mediatorlarining ishlab chiqarilishi muhim o‘rin tutadi. Shuningdek, oksidativ stress va antioksidant himoya tizimi o‘rtasidagi muvozanatning buzilishi allergik yallig‘lanish jarayonlarining ayrim jihatlariga ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Allergik rinitni davolashda intranazal kortikosteroidlar, antigistamin preparatlar, allergenlar bilan kontaktni kamaytirish va tegishli holatlarda allergen-spetsifik immunoterapiya kabi usullar qo‘llaniladi. Shu bilan birga, davolash samaradorligini oshirishga qaratilgan yordamchi vositalarni ilmiy asosda o‘rganish dolzarb masalalardan hisoblanadi.

Mahalliy dorivor o‘simliklar tarkibida uchraydigan flavonoidlar, polifenollar va boshqa biologik faol birikmalar antioksidant hamda yallig‘lanish jarayonlarini modulyatsiya qiluvchi xususiyatlarga ega bo‘lishi mumkin. Biroq ularning biologik faolligi har doim ham klinik samaradorlikni anglatmaydi. Shu sababli o‘simlik preparatlarining ta’sirini klinik, biokimyoviy va farmakologik mezonlar asosida baholash zarur.

Tadqiqotning maqsadi. Allergik rinitni kompleks davolashda mahalliy dorivor o‘simliklar asosidagi fitoterapiyaning ehtimoliy klinik ahamiyati, biokimyoviy ta’sir mexanizmlari va xavfsizlik xususiyatlarini ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqotning asosiy vazifalari allergik rinitning klinik-patogenetik xususiyatlarini o‘rganish, yallig‘lanish va oksidativ stress markerlarining ahamiyatini baholash, dorivor o‘simliklar tarkibidagi biologik faol moddalarni tahlil qilish hamda fitoterapiya samaradorligini aniqlash mezonlarini belgilashdan iborat.

Tadqiqot metodlari. Mavzuni o‘rganishda ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, nazariy umumlashtirish, qiyosiy tahlil, klinik ko‘rsatkichlarni baholash va laborator-biokimyoviy tekshiruvlarni rejalashtirish usullaridan foydalanish mumkin.

Tadqiqotning nazariy qismida allergik rinit patogenezi, fitoterapiyaning farmakologik asoslari va dorivor o‘simliklar tarkibidagi biologik faol moddalar to‘g‘risidagi ilmiy ma’lumotlar o‘rganiladi.

Klinik tadqiqot doirasida bemorlarning yoshi, jinsi, kasallik davomiyligi, simptomlarning og‘irligi va hamroh kasalliklari hisobga olinishi lozim. Burun simptomlarini baholash uchun standartlashtirilgan simptom shkalalari, hayot sifatini aniqlash uchun esa Rhinoconjunctivitis Quality of Life Questionnaire (RQLQ) kabi validatsiyalangan so‘rovnomalardan foydalanish mumkin.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Laborator tekshiruvlarda tadqiqot maqsadiga qarab umumiy IgE, periferik qondagi eozinofillar miqdori va oksidativ stress bilan bog‘liq ayrim biokimyoviy ko‘rsatkichlar tanlanishi mumkin. Malondialdegid, superoksiddismutaza va katalaza kabi markerlarni o‘rganish oksidlovchi jarayonlar hamda antioksidant himoya holatini tavsiflashga yordam beradi.

Tadqiqotning eksperimental qismida faqat tarkibi, dozasi, qo‘llash usuli va xavfsizlik talablari aniqlangan fitopreparatlardan foydalanish maqsadga muvofiq. Barcha klinik va laborator ma’lumotlar oldindan ishlab chiqilgan protokol asosida yig‘ilishi va tegishli statistik usullar yordamida tahlil qilinishi kerak.

Nazariy tahlil va umumlashtirish. Nazariy tahlil allergik rinitning immunologik mexanizmlari bilan dorivor o‘simliklar tarkibidagi biologik faol birikmalarning ehtimoliy ta’siri o‘rtasidagi bog‘liqlikni tushunishga xizmat qiladi.

Allergik rinitda allergen ta’sirida faollashgan immun mexanizmlar gistamin va boshqa yallig‘lanish mediatorlarining ajralishiga olib keladi. Ushbu mediatorlar burun shilliq qavatida tomirlar o‘tkazuvchanligi oshishi, shish, qichishish va shilliq ajralishining kuchayishiga sabab bo‘lishi mumkin.

Dorivor o‘simliklar tarkibidagi ayrim polifenollar va flavonoidlar eksperimental sharoitlarda antioksidant yoki yallig‘lanish jarayonlarini modulyatsiya qiluvchi xususiyatlarni namoyon etadi. Biroq bu ta’sirlarning klinik sharoitda namoyon bo‘lishi o‘simlik turi, faol moddalarning miqdori, preparatning farmatsevtik shakli va qo‘llash usuliga bog‘liq.

Nazariy umumlashtirish natijasida fitoterapiyani o‘rganishda uchta asosiy yo‘nalishni ajratish mumkin: biologik faol moddalarni aniqlash, ularning farmakologik ta’sirini baholash va klinik samaradorlikni nazoratli tadqiqotlar orqali tekshirish.

Modellashtirish va vizualizatsiya vositalari. Allergik rinitning patogenetik jarayonlarini tushuntirishda konseptual modellashtirish va vizualizatsiya vositalaridan foydalanish mumkin. Bunday yondashuv immunologik javob, yallig‘lanish mediatorlari, oksidativ stress va klinik simptomlar o‘rtasidagi bog‘liqlikni tizimli ravishda ko‘rsatishga yordam beradi.

Jarayonni quyidagi ketma-ketlikda ifodalash mumkin:

Allergen ta’siri → IgE bilan bog‘liq immun javob → semiz hujayralardan mediatorlar ajralishi → yallig‘lanish jarayonlari → allergik rinit simptomlari.

Oksidativ stress ushbu jarayonlarga ta’sir qilishi mumkin bo‘lgan qo‘shimcha patofiziologik omil sifatida ko‘rib chiqiladi. Fitoterapiyaning ehtimoliy ta’siri esa biologik faol birikmalarning xususiyatlari bilan bog‘liq gipoteza sifatida modellashtiriladi.

Raqamli vizualizatsiya vositalari klinik simptomlar, laborator ko‘rsatkichlar va davolashdan oldingi hamda keyingi natijalarni grafiklar orqali ifodalashda foydalidir. Biroq grafik yoki modelning o‘zi klinik samaradorlikni isbotlamaydi; uning mazmuni haqiqiy tadqiqot ma’lumotlariga asoslanishi kerak.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Eksperimental-sinov usuli. Fitoterapiyaning klinik samaradorligini tekshirish uchun nazoratli klinik tadqiqot o‘tkazish maqsadga muvofiq. Bunda allergik rinit tashxisi tasdiqlangan bemorlar tegishli mezonlar asosida tanlanadi va tadqiqot protokoliga muvofiq guruhlarga ajratiladi.

Masalan, bir guruhda standart davolash, ikkinchi guruhda esa standart davolashga qo‘shimcha ravishda tarkibi standartlashtirilgan fitopreparat qo‘llanishi mumkin. Bunday taqqoslash fitoterapiyaning qo‘shimcha ta’sirini baholash imkonini beradi. Guruhlarni shakllantirish, davolash davomiyligi, preparat dozasi va kuzatuv tartibi oldindan belgilanishi lozim.

Asosiy klinik mezon sifatida burun simptomlari og‘irligining o‘zgarishi tanlanishi mumkin. Ikkilamchi mezonlarga hayot sifati, tegishli laborator markerlar va nojo‘ya ta’sirlar kiradi.

Olingan natijalar statistik tahlil qilinib, guruhlar o‘rtasidagi farqlar, ishonch oraliqlari va zarur hollarda klinik ahamiyat baholanadi. Tadqiqotda ishtirokchilar xavfsizligini ta’minlash, xabardor qilingan rozilik olish va tegishli etik talablarni bajarish muhimdir.

Tadqiqot natijalari va ularning muhokamasi.

Mavzuga oid nazariy ma’lumotlar allergik rinitning klinik ko‘rinishlari immunologik javob va yallig‘lanish mediatorlari bilan chambarchas bog‘liqligini ko‘rsatadi. Kasallik simptomlarini baholashda faqat laborator ko‘rsatkichlarga tayanish yetarli emas, chunki klinik belgilar va biokimyoviy markerlar o‘rtasidagi bog‘liqlik barcha bemorlarda bir xil bo‘lmasligi mumkin.

Dorivor o‘simliklar tarkibidagi ayrim biologik faol birikmalarning antioksidant va yallig‘lanishga ta’sir qiluvchi xususiyatlari fitoterapiyani o‘rganish uchun nazariy asos yaratadi. Shu bilan birga, alohida moddaning laborator sharoitdagi faolligini butun o‘simlik preparatining klinik samaradorligiga tenglashtirib bo‘lmaydi.

Fitoterapiyaning qo‘shimcha samaradorligini aniqlash uchun standart davolash fonida klinik simptomlar dinamikasi, hayot sifati va xavfsizlik ko‘rsatkichlarini taqqoslash zarur. Biokimyoviy markerlarning o‘zgarishi esa ta’sir mexanizmlarini tushuntirishda qo‘shimcha dalil bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Ushbu maqola nazariy-tahliliy xarakterga ega bo‘lgani sababli unda klinik tajriba natijalari, bemorlar soni yoki statistik samaradorlik ko‘rsatkichlari keltirilmagan. Bunday natijalar faqat amalda o‘tkazilgan tadqiqot ma’lumotlari asosida bayon etilishi kerak.

Laboratoriya va raqamli vizualizatsiyaning o‘rni

Laboratoriya tekshiruvlari allergik rinitning ayrim immunologik va biokimyoviy xususiyatlarini o‘rganish imkonini beradi. Umumiy IgE, eozinofillar va oksidativ stress markerlari klinik ko‘rsatkichlar bilan birgalikda baholanganda kasallikning ayrim patofiziologik jihatlarini yoritishi mumkin.

Raqamli vositalar yordamida laborator natijalarni jadvallar, chiziqli grafiklar va taqqoslovchi diagrammalarda ifodalash mumkin. Davolashdan oldingi va keyingi ko‘rsatkichlarni bir xil shkalada taqqoslash o‘zgarishlar yo‘nalishini ko‘rsatishga yordam beradi.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Bunda laborator tahlillarning aniqligi, biologik namunalarni olish va saqlash sharoitlari hamda natijalarni qayta ishlash usullarining bir xilligi ta’minlanishi zarur. Vizualizatsiya haqiqiy ma’lumotlarni aniq ko‘rsatishi, tasdiqlanmagan natijalarni esa mavjud natija sifatida aks ettirmasligi lozim.

Fanlararo integratsiyaning ta’siri

Allergik rinitni kompleks o‘rganish klinik allergologiya, immunologiya, biokimyo, farmakologiya, botanika va tibbiy statistika fanlari integratsiyasini talab etadi.

Botanika o‘simlik turini aniq identifikatsiya qilish va xomashyo sifatini baholashga yordam beradi. Farmakologiya biologik faol moddalarning ehtimoliy ta’siri, dozasi va xavfsizligini o‘rganadi. Biokimyo yallig‘lanish va oksidativ stress bilan bog‘liq ko‘rsatkichlarni aniqlashga xizmat qiladi. Klinik allergologiya esa preparatning bemor simptomlari va hayot sifatiga ta’sirini baholaydi.

Tibbiy statistika olingan ma’lumotlarning ishonchliligini tekshirish va guruhlar o‘rtasidagi farqlarni baholash uchun zarur. Ushbu fanlarning o‘zaro uyg‘unligi fitoterapiya vositalarini ilmiy asosda o‘rganish va ularni amaliyotga joriy etish imkoniyatlarini aniqlashga yordam beradi.

Muhokama

Mahalliy dorivor o‘simliklar asosidagi fitoterapiya allergik rinitni kompleks davolashda o‘rganishga arziydigan ilmiy yo‘nalishdir. Biroq fitoterapiya samaradorligi to‘g‘risidagi xulosalar o‘simliklarning an’anaviy qo‘llanilishi yoki biologik faol moddalarning nazariy xususiyatlariga emas, balki aniq preparat bo‘yicha olingan klinik dalillarga asoslanishi kerak.

Tadqiqotning muhim jihatlaridan biri fitopreparat tarkibini standartlashtirishdir. Xomashyoning kelib chiqishi, o‘simlikning ishlatiladigan qismi, faol moddalarning miqdori va ishlab chiqarish usulidagi farqlar preparatning ta’siriga ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli bir xil tarkib va sifat talablariga javob beradigan preparatlardan foydalanish natijalarni taqqoslash imkoniyatini oshiradi.

Bundan tashqari, dorivor o‘simliklar allergik reaksiyalarni chaqirishi yoki boshqa dori vositalari bilan o‘zaro ta’sirga kirishishi mumkin. Ayniqsa, allergik kasalligi mavjud bemorlarda fitoterapiya vositasini tanlash individual yondashuv va tibbiy nazoratni talab qiladi.

Kelgusidagi tadqiqotlarda aniq mahalliy o‘simlik turini tanlash, uning kimyoviy tarkibini aniqlash, xavfsizlik profilini o‘rganish va nazoratli klinik sinovlarni tashkil etish maqsadga muvofiq. Bu yondashuv fitoterapiyaning haqiqiy klinik ahamiyatini uning nazariy imkoniyatlaridan farqlashga yordam beradi.

Xulosa

Allergik rinitning klinik kechishi immunologik javob, yallig‘lanish mediatorlari va shilliq qavatdagi patologik jarayonlar bilan bog‘liq. Kasallikni kompleks baholashda klinik simptomlar, hayot sifati va tegishli laborator-biokimyoviy ko‘rsatkichlardan birgalikda foydalanish muhimdir.

Mahalliy dorivor o‘simliklar tarkibidagi biologik faol birikmalar fitoterapiyaning ehtimoliy yallig‘lanishga qarshi va antioksidant mexanizmlarini o‘rganish uchun ilmiy asos yaratadi. Biroq

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

ushbu xususiyatlarning allergik rinitni davolashdagi klinik samaradorligi har bir preparat uchun alohida tasdiqlanishi zarur.

Fitoterapiyani standart davolashga qo‘shimcha vosita sifatida baholashda preparat tarkibining standartlashtirilishi, nazoratli klinik tadqiqotlar, laborator tekshiruvlar, statistik tahlil va xavfsizlik monitoringi asosiy ahamiyatga ega. Kelgusida mahalliy dorivor o‘simliklarning aniq turlari va ular asosida tayyorlangan preparatlarni o‘rganish allergik rinitni kompleks davolash imkoniyatlarini ilmiy jihatdan kengaytirishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bousquet J., Khaltaev N., Cruz A.A. va boshqalar. Allergic Rhinitis and its Impact on Asthma (ARIA) 2008 update. Allergy. 2008;63(Suppl. 86):8–160.
2. Dykewicz M.S., Wallace D.V., Amrol D.J. va boshqalar. Rhinitis 2020: A practice parameter update. Journal of Allergy and Clinical Immunology. 2020;146(4):721–767.
3. Bousquet J., Schünemann H.J., Togias A. va boshqalar. Next-generation Allergic Rhinitis and Its Impact on Asthma (ARIA) guidelines for allergic rhinitis based on GRADE and real-world evidence. Journal of Allergy and Clinical Immunology. 2020;145(1):70–80.e3.
4. World Health Organization. WHO Global Report on Traditional and Complementary Medicine 2019. Geneva: World Health Organization; 2019.
5. Brożek J.L., Bousquet J., Agache I. va boshqalar. Allergic Rhinitis and its Impact on Asthma (ARIA) guidelines—2016 revision. Journal of Allergy and Clinical Immunology. 2017;140(4):950–958.